

„AZ IDŐK TANÚJA”

A PESTI NAGYBOLDOGASSZONY-TEMPLOM TÖRTÉNETE

HORVÁTH ÁGNES

A FŐPLÉBÁNIATEMPLOM EGYHÁZZENEI ÉLETE A XVII. SZÁZADI KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

A Budapest-Belvárosi Nagyboldogasszony Főplébániatemplom zenei múltja és jelene magyar zenetörténetünk értékes kincse.¹ A templom közel ezeresztendő történelme során nemcsak számos történelmi, hanem sok kiemelkedő zenetörténeti esemény színhelye is volt. Pest városának egykori főtemplomára a hazai katolikus egyházi zene egyik irányadó intézményeként tekintettek, melynek példaértékű zenei élete századokon át mintát jelentett a magyarországi székesegyházak, nagyobb plébániatemplomok számára. Karnagyai és zenészei a XVII. századtól máig a fővárosi zenei élet legjelentősebb képviselői közül kerültek ki. E neves egyéniségek – többek között Joseph Bengraf, Cibulka Alajos, Bräuer Ferenc, Engeszer Mátyás és Harmat Artúr – szakmai tudása és kapcsolatrendszere biztosíték volt a Pest első templomához illő, magas színvonalú egyházi zene fenntartására és virágzására. A templom és a hozzá tartozó plébániaépület Liszt Ferenc hazai egyházzenei működésének is fő színterét jelentette. Számos művét vezényelte itt (többek között a *Missa Choralist* és a *Magyar Koronázási misét*), és a templom karnagy-zeneszerzőivel szoros barátságban állt.

A templom zeneéletének korszakolása – a kezdeti időszak kivételével – a szolgálatban egymást váltó karnagyok működéséből következik.

A ZENEI ÉLET KEZDETEI

Sajnálatos módon a pesti főtemplom zenei életének legfontosabb forrása, a *Historia Domus* elveszett, így a kutatás főként levéltári forrásokra (egyházlátogatási jegyzőkönyvek, pesti tanácsi iratok) és a templom történeti kottatárának állományára támaszkodik.

A templom zenei életéről a XVII. század végétől kezdve vannak feljegyzések. A hódoltság alatt a templomot a törökök is használták, azonban nem alakították át

1. A templom XVIII–XIX. századi zenei életével a következő szakirodalmak foglalkoznak: ISOZ KALMÁN: *Buda és Pest zenei művelődése (1686–1873)* I. kötet (A 18.-ik század). Kiadja a Budapesti Magyar Népszínházi Bizottmány, Bp., 1926. és II. kötet (gépirat: a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára Ms 5661/41–43), RENNERNE VÁRHIDI KLÁRA: „A pesti belvárosi főplébániatemplom zenei élete a 18. században”, *Zenatudományi dolgozatok 1992–1994*. MTA Zenatudományi Intézete, Budapest, 1994. 23–66. és HORVÁTH ÁGNES: *A pesti főtemplom zenei élete a XIX. század közepén, Bräuer Ferenc karnagyi működésének tükrében (1839–1871)*. Doktori értekezés. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Bp., 2012. Értékes adatok találhatóak még Liszt és a templom kapcsolatáról LEGÁNY DEZSŐ kétkötetes munkájában (Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873. Zeneműkiadó, Bp., 1976. és Liszt Ferenc Magyarországon 1874–1886. Zeneműkiadó, Budapest, 1986.), valamint SEBESTYÉN EDE könyvében (Liszt Ferenc hangversenyei Budapesten. A Liszt Ferenc Társaság kiadása, Bp., 1944). A templom XX. századi zenei életéről a Magyar Egyházzene folyóiratban jelent meg három tanulmány HORVÁTH ÁGNES szerzőségében: „A «Budapest-Belvárosi Főplébánia Templom» ének- és zenekarának repertoárja az 1942/1943-as egyházi zenekarának repertoárja az 1943/1944-es egyházi évben”, *Magyar Egyházzene* 14. (2006/2007) 105–118., „A Budapest-Belvárosi Főplébániatemplom ének- és zenekarának repertoárja az 1943/1944-es egyházi évben”, *Magyar Egyházzene* 15. (2007/2008) 47–74. és „Virágh Endre (1928–1999)”, *Magyar Egyházzene* 17/3. (2009/2010) 361–364.

mecsetté, így a főtemplomban ekkor sem szűnt meg a katolikus liturgia. A török kiűzése után Széchényi György esztergomi érsek adományából építették újjá a templom épületét. A zenei szolgálatot magyar és német kántorok látták el, akik a templomhoz tartozó plébániai iskolában énektanítással is foglalkoztak. A regens chori (karnagy) feladatkörét a mindenkori német kántor-tanító látta el, a két állást csak a XVIII. század közepén választották szét egymástól.² A templomi zenei élet, a főtemplom ének- és zenekara, hangszerei és repertoárja fokozatosan emelkedtek a XVIII. század végére arra a szintre, amelyet az ország kormányzati székhelyén álló, központi temploma megkíván.

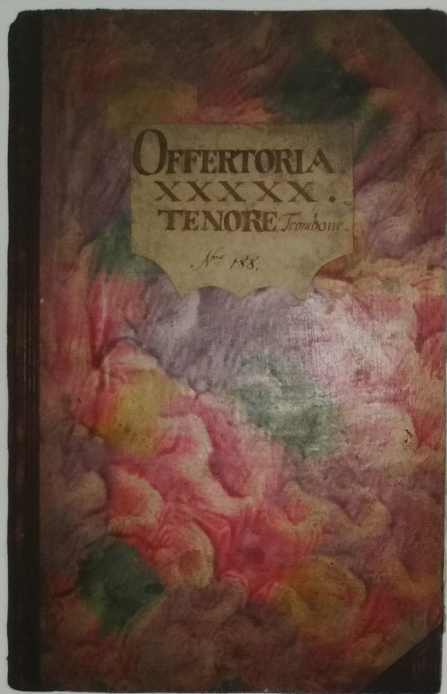
95. Az orgonakarzat

A TEMPLOM EGYHÁZZENEI ÉLETE A XVIII. SZÁZADBAN

A XVIII. század első évtizedében a jezsuiták irányították a főplébániát és a templomot, valamint a plébániai iskolában az oktatást. Távozásuk után, 1710-től ismét világi papok kerültek a főtemplom élére.³ Közülük Cini János Pál plébános 1711-ben kieszközölte, hogy Pest város tanácsa „a kórus ellátására” 100 forintot adományozzon.

2. RENNERNÉ 1994. 23–26. 38., Az egyházi zene szolgálatára a kántorok mellett a kezdetektől fogva foglalkoztattak gyermekénekeseket is. Az ő ellátásuk és zenei képzésük a kántor-tanító (később regens chori) feladata volt.
3. A század közepén egy évtizedig (1752–1761-ig) ismét rendi fenntartású volt a templom. A plébánia vezetését a piarista rend látta el, és gimnáziumot nyitott a templom melletti iskolaépületben. RENNERNÉ 1994. 30.

A kegyuraság intézménye teremtette meg így az anyagi alapot ahhoz, hogy kiépülhessen egy rendszeres zenei együttes a templomban.⁴ Bár toronyzenészek már az 1710-es években szolgáltak a templomban, a fizetett énekkar csak az 1720-as évektől épült ki. A templomi együttes létszáma – a karnagyon, az orgonistán és a 2 énekesfiún kívül – a kezdeti 8–9 főről (6–7 hangszeres és 2 énekes) a század közepére 16 tagúra bővült (10 hangszeres zenész és 6 énekes). A század második felében, az 1760-as évektől viszont egy kisebb együttes (5–7 hangszeres és 4–5 énekes) állandósult, mely kíséret

96. A templomi kottatár legrégibb fennmaradt kottája 1735-ből

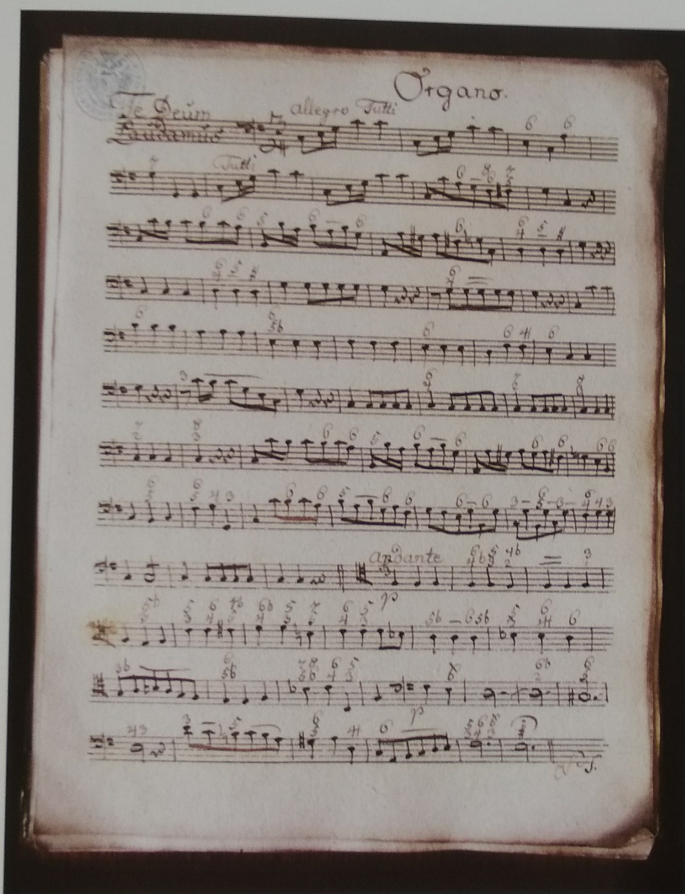
zenészek alkalmazását tette szükségessé.⁵ A zenészek túlnyomó része – a magyarországi zenészképzés és a zeneművelés folyamatosságának megszakadása miatt – külföldről érkezett (osztrák, német és cseh) muzsikusként.⁶ A pesti főtemplom hangszerállományának mennyisége a század végén hasonló volt a vidéki székesegyházakéhoz.⁷

A templomban a XVIII. század folyamán hat regens chori működött, többségük jelentős, másfél-két évtized hosszú időszakban.⁸ Az első regens chori Johann Joseph Sötzer volt, aki 1703-tól csaknem három évtizedig irányította a zenei életet. Folyamatos szolgálatával megteremtette a feltételeket ahhoz, hogy Pest város főtemplomában meginduljon a zenei élet: énekesfiúkat nevelt, megkezdte az ének- és zenekar kiépítését, zeneműveket vásárolt és orgonát állíttatott.⁹

4. A pesti főtemplom a XVIII. század elejétől egészen a XX. század közepéig ún. kegyúri templom volt. Összes ügye Pest város tanácsához, mint kegyúrhoz tartozott. Zenészeit a városi tanács nevezte ki, és részben a város, részben a templom tartotta el.
5. RENNERNÉ 1994. 28–29., 60. Hasonló létszámú együttesel dolgozott Győrött Istvánffy Benedek regens chori is az 1760–70-es években. Lásd: BARDOS 1980. 62–68. A budai főtemplomban a hangszeresek száma magasabb volt: 1771-ben 9 fizetett zenész tagja volt a templom zenekarának. Isoz 1926. 37.
6. DOBSZAY ÁGNES: Magyarországi zeneszerzők offertóriumai a 18. század második és a 19. század első felében. Doktori értekezés. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Bp., 2003. 19.
7. Az 1786. évi, Joseph Bengraf regens chori által felvett inventárium szerint a következő hangszerek voltak a templom birtokában: pedálos orgona, pozitív, 7 hegedű, 2 brácsa, 2 kisméretű cselló, 2 bőgő, 10 régi trombita, 5 pár vadászkürt, 7 harsona (ebből 3 régi), 2 régi fagott, 2 régi oboa és 2 pár üstdob. RENNERNÉ 1994. 48.
8. A hat regens chori: Johann Joseph Sötzer (1703–1731), Franz Wilhelm Tüller (1731–1751), Ferdinand Rainer (1751–1768), Josephus Ernestus Pospischl (1768–1784), Joseph Bengraf (1784–1791) és Michael Rainer (1791–1822?). RENNERNÉ 1994. 23–62.
9. Sötzer 1714-ben kérvényezte a tanácsnál, hogy állítsanak fel egy pedálos orgonát a templomban. Kérvényét elfogadták. RENNERNÉ 1994. 26–31.

A pesti főtemplomot a XVIII. században gazdag liturgikus élet jellemezte, melynek rendje a század folyamán csaknem változatlan volt. Középpontjában a vasár- és ünnepnap 9 órai énekes nagymise állt, melyet többszólamú zene felhangzásával, zenekari kísérettel celebráltak.¹⁰

A pesti főplébániatemplom istentiszteleti-egyházzenei rendje a XVIII. században az általános magyarországi gyakorlatot követte. A zenei rend fundamentumául a tridentini zsinat alapelvei és az azok nyomán kiadott liturgikus rendelkezések szolgáltak, a repertoár szempontjából pedig a bécsi udvari kápolna (Hofkapelle) gyakorlata volt meghatározó.

97. Joseph Bengraf Te Deumának orgona-continuo szólamkottája a templom történeti kottatárából

10. Vasár- és ünnepnapokon reggel 7 órakor magyar, 8 órakor német szentmisét mondtak, a 9 órai nagymiséhez pedig 10 órakor magyar nyelvű szentbeszéd kapcsolódott. Délután 3 órakor vesperást, 5 órakor pedig zenés litániát énekeltek. Hétköznap 6, 7 és 8 órakor csendes misét mondtak, 9 órakor szentséges misét tartottak szentségkítéttel és két csendes áldással, majd 10 órakor következett az utolsó csendes mise. A délutáni lorettói litániát „communiter” végezték. RENNERÉ 1994. 32., 37., 40. és 52.

A templomi együttes repertoárjára csak a század közepétől vannak adataink. A kéziratos kottaanyag tekintetében a régióban általános bécsi orientáció érvényesült, azonban a német származású regens chorik (Ferdinand és Michael Rainer) a nyomtatott kottákat (például V. Rathgeber, B. Geissler és G. Tschortsch műveit) Augsburgból szerezték be egészen a század végéig, és ezzel egy meglehetősen archaikus ízlést konzerváltak.¹¹

A kibontakozó zenei élet a német származású Joseph Bengraf karnagy-zeneszerző (1745–1791) századvégi működése alatt (1784–1791) teljesedett ki. Személyét a templom történetének legjelentősebb karnagy-egyéniségeként, meglehetősen rövid, mindössze 7 évig tartó karnagyságát a pesti főtemplom zenei életének fénykoraként tartja számon a zenetudomány – Rennerné Várhidi Klára kutatásai alapján.¹² Bengraf termékeny zeneszerzőként képes volt a templom repertoárjának felfrissítésére és korszerűsítésére. Főtemplombeli működésének súlyát jól mutatja az a tény, hogy *„még halála után negyven évvel is a kóruson játszott zeneművek egyharmadát képezték az ő művei, és azok a «kortárs»- művek (Kunath, Novotni, Zimmermann és Raymann), melyeket feltehetően szintén ő szerzett be a plébánia részére»*.¹³

A templomot a XIX. században is gazdag liturgikus élet jellemezte: mind vasár- és ünnepnap, mind hétköznap délelőtt óránként celebráltak szentmisét. Figurális zene az ünnepélyes, asszisztenciával bemutatott vasárnapi nagymisén, valamint a vasárnap délutáni vesperáson szólalt meg a kórus és a zenekar közreműködésével. A másodlagos liturgiát számos ünnepélyes processzió, a paraliturgiát a délutáni litániák képviselték. E liturgikus rendet a templom a XVIII. századból örökölte, és csaknem változatlanul hagyományozta a XIX. századra.¹⁴

1. Michael Rainer regens chori működése (1791–1822)

Bengraf halála után 1791-ben Michael Rainert nevezte ki a városi tanács a templom regens chorijává. Amíg Bengrafnak csupán egy kisebb létszámú együttes (5–7 hangszeres zenész és 4–5 énekes) állt rendelkezésére, addig Rainer regens chori idejében az ének- és zenekar a korban átlagos 14 főre (10 hangszeres és 4 énekes) bővült. A XVIII. század közepétől – a szolgálatot apáról fiúra örökítve – „zenész-dinasztiák” sora jött létre a templomban: a Rainold-, a Moravetz- és a Hlatky-család több tagja is a templom hangszeres zenésze volt.

A XIX. század elejére a már csaknem száz éve működő orgona igen elhasznált, így szükségessé vált egy új hangszer építése. A 24 regiszteres orgona 1808-ban készült el, Joseph Herodek alkotása. Ez a hangszer a XIX. század folyamán végig használatban maradt.

11. RENNERNÉ 1994. 59–60.

12. RENNERNÉ 1994. 41–66.

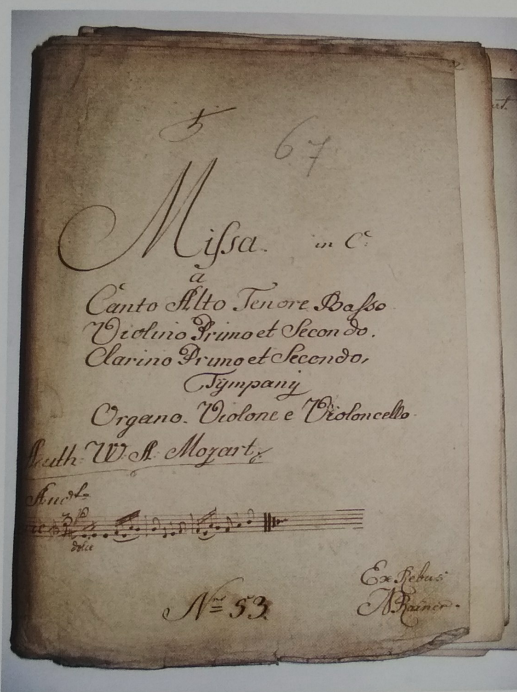
13. RENNERNÉ 1994. 50–51.

14. A vasárnapi nagymise kezdési időpontja 1855-ben 9 órától 10 órára változott. Az énekes nagymise 10 órai kezdése máig megmaradt. HORVÁTH 2012. 142.

Michael Rainer regens chori felismerte elődje, Joseph Bengraf zeneszerzői kvalitásait. Javasolta, hogy a városi tanács vásárolja meg a templom számára Bengraf miséket, requiemeket és kisebb egyházi műveket tartalmazó hagyatékát.

Az 1822. évi Canonica Visitatióban felsorolt zeneművek száma (194) „már elérte azt a mennyiséget, melyből a templom repertoárjának valódi változatosságát biztosítani lehetett”.¹⁵ A templomi repertoár tekintetében Rainer a Bengraf által kijelölt ízlést, az általa meghonosított készletet követte. A liturgia zenei ékesítését a karnagy-előd műveinek gyakori előadása mellett a XVIII. század végéről származó zeneművekkel látta el, így a XIX. század első évtizedeiben fokozatosan leszakadt a zenei központ, Bécs uralkodó repertoárjától.

Rainer idején, 1801-ben a templomhoz kötődött a kor egyik legnagyobb zenei eseménye: W. A. Mozart Requiem-jének magyarországi bemutatója „tökéletes pontossággal”.¹⁶ Szintén az ő karnagysága alatt adták elő a pesti főplébániatemplomban Fusz János legnagyobb szabású, de befejezetlenül maradt egyházi művét, *Große Messe*jét, a zeneszerző halála után.¹⁷

98. W. A. Mozart C-dúr miséje a templom történeti kottatárából

15. A jegyzék 62 misét, 16 requiemet, 6 liberát, 49 motettát, 18 graduálét, 13 offertóriumot, valamint kisebb egyházi műveket sorol fel. Bengraf művei mellett bécsi szerzők (Albrechtsberger, Joseph Haydn, Preindl és Diabelli) kompozícióit, ezeken kívül Michael Haydn, a pécsi Franz Anton Novotni, a pozsonyi Klein Henrik, valamint kevésbé ismert komponisták műveit (például Eugen Pausch, Ramiam, Votzel). RENNERNÉ 1994. 53.
16. Harmat Artúr emlékkönyv születésének 100. évfordulójára. Zeneműkiadó Vállalat, Bp., 1985. 35. RENNERNÉ 1994. 60.
17. SAS ÁGNES – FARKAS ZOLTÁN: „Fusz János”, in Berlász Melinda (szerk.): *Magyar zeneszerzők* 28. Mágus, Bp., 2003., 26. A pesti főtemplom kottatárában ma is megtalálható egy üres dosszié a következő felirattal: „Ad acta B dur Messe v Fusz”.

Joseph Bengraf és Michael Rainer több egyházi művet is adományozott a pesti főtemplom együttesének. Bengraf ezek címlapját a „*pro choro Pestiensi*” jelöléssel, Rainer pedig az „*Ex Rebus Michael Rainer*” felirattal látta el. Utóbbiak közül néhány még ma is megtalálható a templom kottatárában.

Rainer karnagyi működésének végpontja a történeti adatok hiányában nem állapítható meg pontosan. Az 1822. évi Canonica Visitatio az akkor már 75 éves Michael Rainert még regens choriként említi. Feltételezhető, hogy az idős Rainer karnagyi teendőit fokozatosan a templom akkori orgonistája, Cibulka Alajos vette át, ideiglenes regens choriként. Michael Rainer 1827-ben bekövetkezett halála után a tanács Cibulka Alajost nevezte ki a regens chori állásra.¹⁸

2. Cibulka Alajos regens chori működése (1828–1839)

Cibulka Alajos (1768–1846), a XIX. század eleji pesti zeneélet egyik kulcsfigurája közel fél évszázadig volt jelen a pesti főtemplom életében: 1799-től – kisebb-nagyobb megszakításokkal – orgonistaként, majd 1828-tól 1839-ig regens choriként működött.¹⁹

A fizetett együttes létszáma Cibulka regens chori idején meglehetősen alacsony volt. Amíg Michael Rainer idejében 14 fizetett zenészből állt az együttes, addig az 1828. évi fizetési jegyzék a karnagyon, az orgonistán és az énekesfiúkon kívül mindössze 2 énekes és 6 hangszeres zenész nevét sorolja fel.²⁰

A pesti főtemplom – a XVIII. századhoz hasonlóan – a XIX. század első harmadában is intenzív kapcsolatot ápolt a többi hazai szabad királyi város és püspöki székhely vezető templomainak együtteseivel. Nemcsak a zenészek, hanem a zeneművek forgalma is kölcsönös volt: Cibulka Alajos művei a Székesfehérvári és a Váci Székesegyház kottatárában maradtak fenn, míg a pesti repertoárban – többek között – a pozsonyi Klein Henrik, az egri Joseph Heydenreich, a nagyváradi Karl Ditters von Dittersdorf, a pécsi Lickl György, és a budai, majd esztergomi Seyler József kompozíciói szerepeltek.²¹

Cibulka karnagsága alatt, 1831-ben készült el az az inventárium, amit a karnagyok kottatári katalógusként használtak fél évszázadon át, egészen az 1880-as évekig. A zeneművek kezdetét is megadó jegyzék felbecsülhetetlen értéket hordoz a templom XVIII–XIX. századi zenetörténetének egyetlen tematikus katalógusaként.²²

18. Fővárosi Levéltár IV. 1202. h. Relat. a. n. 6917.

19. 1839-től a regens chori feladatkörét Bräuer Ferenc látta el ideiglenes karnagyként (díjazás nélkül), egészen Cibulka 1846-ban bekövetkezett haláláig. Cibulka – megtartván a karnagyi címet és fizetést –, a kántori munkakört végezte, majd 1843-ban abból is visszavonult és Tatára költözött. Ott hunyt el 1846-ban. HORVÁTH 2012. 58–62. és RENNERNÉ 1994. 54.

20. Fővárosi Levéltár IV. 1202. h. Relat. a. n. 6917.

21. Cibulka Alajos Veni Sancteja a Székesfehérvári Székesegyház kottatárában (Bárdos Kornél: Székesfehérvár zenéje 1688–1892. Akadémiai Kiadó, Bp., 1993. 305.), C-dúr miséje pedig a Váci Székesegyház kottatárában maradt fenn. Két kisebb egyházi művét az Országos Széchényi Könyvtár őrzi. A Belvárosi Főplébániatemplom kottatárában sajnálatos módon egyetlen műve sem maradt fenn.

22. „Index Musicalium: Capitalis Ecclesiae Parochialis Pestiensis ad Assumptam cum Adnexis Instrumentis”. Scripsit I. B. Menner. 1831.” Országos Széchényi Könyvtár: Ms. mus. 5170. 43 lap. Összeállítója – a szignálás alapján – a tatai Menner Bernát, gróf Esterházy Miklós tatai zenekarának karmestere (Cibulka sógora) volt.

Cibulka Alajos saját kompozíciókkal is gazdagította a templomi kottatárat, a korabeli szokásnak megfelelően. Egyházi művei a bécsi klasszikus stílus invenciózus örököseként tanúskodnak szerzőjükről.

Cibulka számúzta a templom repertoárjából a XVIII. század közepéről származó, délnémet zeneszerzők által komponált elavult zeneműveket, és szerepeltette a magyarországi zeneszerzőket is (például Battka János, Lickl György, Seemann József és Seyler József műveit), azonban a XIX. század első felére általánosan jellemző tendenciák hatása alól nem tudta kivonni magát. Közép-Európában a XIX. század elején a repertoár cseréje lelassult, és a XVIII. század második felében kialakult repertoár egy része sok helyütt még a XIX. század első felében is érvényben maradt.

A templom XVIII. századi zenetörténetének német származású karnagyai után a prágai születésű Cibulka jelenléte a repertoár „hazai” irányú frissítését is maga után vonta (például J. G. Hataš és J. B. Vahnal műveinek műsorra tűzését). Utódja, a szintén cseh származású, de már pesti születésű karnagy, Bräuer Ferenc tovább ápolta ezt az örökséget, azonban emellett korszerű, a korabeli közép-európai zenei ízlést követő repertoárt honosított meg a pesti főtemplomban. Több mint három évtizedes karnagyi működése a Belvárosi Főplébániatemplom XIX. századi egyházzenéjének egyik fénykora volt.

3. Bräuer Ferenc regens chori működése (1839–1871)

Az ország szellemi-művelődési központjában álló pesti főtemplom zenei életének felvirágzása a XIX. század közepén széles látókörű, sokoldalú karnagyának, Bräuer Ferencnek (1799–1871) volt köszönhető, akit a reformkortól a kiegyezésig tartó időszak meghatározó, jelentékeny muzsikusaként tarthatunk számon. Bräuer Ferenc elődjéhez, Cibulkához hasonlóan közel fél évszázadig volt jelen a templom zenei életében: 1823-tól kiegészítő zenészként, 1828-tól orgonistaként, majd 1839-től haláláig regens choriként működött.²³

Bräuer Ferenc elődjeihez hasonlóan saját művekkel is gazdagította a templomi repertoárt. Kompozíciói nemcsak itt, hanem a székesfehérvári székesegyházban és Bécsben is megszólaltak. Egyházi zenéje érdekes kettősséget mutat: kisebb egyházi művei a romantikus korstílus egyértelmű reprezentánsai, miséi azonban a bécsi klasszikus stílus hibátlan ismerőjeként mutatják be. Magasfokú mesterségbeli tudása a pesti kismestert a németes irányú magyar műzenei ág (például Istvánffy Benedek, Druschetzky György és Lickl György művészetének) jeles folytatójává avatja.²⁴

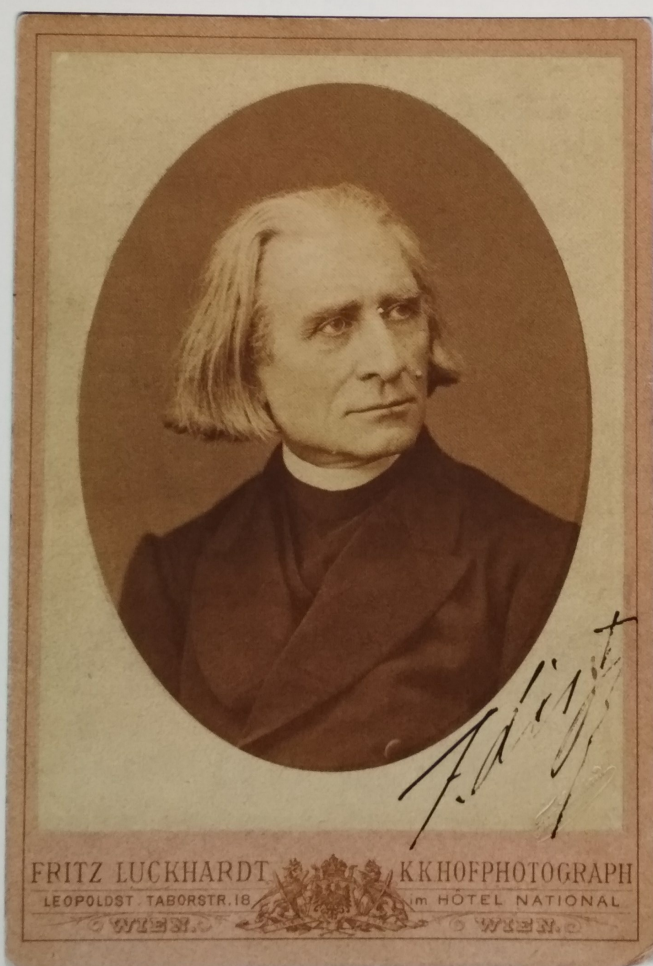
A pesti főtemplom a jelentősebb magyarországi templomokkal (püspöki székesegyházak, nagyobb városi plébániatemplomok) összehasonlítva a XIX. század második harmadában az átlagosnál csekélyebb létszámú hivatásos, fizetett együttesel gazdálkodhatott. Az ének- és zenekar az 1830-as évek végén – a XVIII. század végi állapotot tükrözvén – a regens chorin, az orgonistán és a 2 énekesfiún kívül mindössze

23. HORVÁTH ÁGNES: A pesti főtemplom zenei élete a XIX. század közepén, Bräuer Ferenc karnagyi működésének tükrében (1839–1871). Doktori értekezés, Bp., 2012. 58.

24. Bräuer Ferencnek 7 világi és 12 egyházi műve maradt fenn. Fennmaradt egyházi művei a következők: 3 mise (B-dúr, d-moll, B-dúr), 1 C-dúr misetöredék, 3 graduále, 3 offertórium és 2 motetta. A templom kottatárában 8 egyházi műve található.

8 főből állt (6 hangszeres és 2 énekes). Ez az alacsony létszám kiegészítők alkalmazását tette szükségessé a hangszeres figurális zene előadásához. Bräuer Ferenc regens chori a pesti tanácshoz benyújtott kérelmeivel elérte, hogy a tanács tekintélyes évi átalányt (az évi karnagyi fizetés többszörösét) adjon a kiegészítő zenészek tiszteletdíjának fedezésére. A fizetett együttes létszáma alacsony volt, összetétele viszont hosszú ideig állandó maradt: tagjainak névsora szinte évtizedekig nem változott. E stabilitás az egyházi zene minőségének szempontjából igen meghatározó volt, lehetőséget teremtett a regens chorinak a folyamatos, igényes munkára és az együttzenélés magas szintjének kialakítására. A zenészek a kor szokásainak megfelelően több hangszeren is játszottak.

A főtemplom magyar és német kántora a század első felében egyúttal a tanítói tisztelet is betöltötte a kor gyakorlata szerint. Ez a hagyomány 1846-ban változott meg, amikor a városi tanács a két kántori állást egyetlen hivatallá egyesítette, a tanítói és kántori tisztelet viszont elválasztotta egymástól. Fontos megemlíteni, hogy a különböző vezető zenei tisztségek (regens chori, orgonista, kántor) szétválasztása a fővárosban csupán a pesti főtemplomban valósult meg, mely bizonyosan hozzájárult a zenei élet zavartalan fejlődéséhez és virágzásához.

99. Liszt Ferenc

A templom a XIX. század közepén a korban átlagos hangszerállománnyal (30–40 instrumentum), és gazdag, közel 600 zeneművet tartalmazó kottaállománnyal rendelkezett. E kottaállomány egyharmad része máig fennmaradt a templom történeti kottatárában.²⁵

Kiemelkedő zenei esemény volt a templomban Bräuer karnagysága alatt Liszt Esztergomi miséjének előadása. A misét az 1856. augusztus 31-i esztergomi bemutató után – Liszt kérésére és vezényletével – Pesten is előadták, a Belvárosi Főplébániatemplomban, hangverseny keretében. A szeptember 4-i előadáshoz Engeszer Mátyás, a templom akkori kántora toborozta a kórust és a zenekart.²⁶ A pesti előadás Liszt szavai szerint „*valamennyi közül messze a legsikerültebb marad*”.²⁷ 1858. április 11-én újra előadták az Esztergomi misét a templomban, a délelőtt 10 órai nagymisén, Liszt vezényletével.²⁸

Bräuer Ferenc elődjétől, Cibulka Alajos regens choritól meglehetősen korszerűtlen repertoárt örökölt. Az 1830-as években a repertoár túlnyomó részét még mindig az előző század végi művek alkották. Az 1840-es évektől azonban, Bräuer áldozatos munkájának köszönhetően jelentős változások voltak megfigyelhetők. A templomi együttes repertoárja korszerűség tekintetében lépést tartott az irányadónak tekintett béccsivel, gerincét J. Haydn, W. A. Mozart, L. Cherubini és J. N. Hummel művei alkották. Jelentős réteget képviseltek még a bécsi kiadók által népszerűsített zeneszerzők legújabb kompozíciói (például J. Eybler, J. Preindl és J. B. Schiedermayr), és kiemelendő a kortárs magyarországi, főként pesti szerzők (például Adler György, Mosonyi Mihály, Grill János, Schindelmeisser Lajos és Robert Volkmann) műveinek számottevő aránya is. Bräuer vitathatatlan érdeme volt az akkor jórészt még ismeretlen pesti zeneszerzők műveinek bemutatása jó előadásban, amellyel komoly ösztönzést gyakorolt a fővárosi egyházi zenei alkotásokra. Nevéhez fűződik Mosonyi miséinek bemutató előadása is a templomban. Természetesen helyet kaptak a repertoárban a karnagy idején működött főtemplomi orgonisták (Hóra János, Lorenz János és Engeszer Mátyás) egyházi kompozíciói is. Bräuer Ferenc repertoárkialakítási koncepciójának sajátos vonása volt – elődjéhez, a szintén cseh származású Cibulkához hasonlóan – a cseh és morva származású zeneszerzők (például W. Plachy és V. F. Tuczek) műveinek gyakori szerepeltetése. Új vonás volt a templomi együttes repertoárjában a reneszánsz vokálpolyfónia (G. P. da Palestrina műveinek) megjelenése, feltehetően a cecilianizmus hatására. A külföldi nyomtatott kottaanyagot Bécsen kívül főként Lipcséből, Augsburgból, Bonnól, Mainzól, Prágából és Párizsból szereztek be. Bräuer karnagy saját tulajdonából is tekintélyes mennyiségű zeneművet, valamint hangszereket ajándékozott a templomnak.

25. A gyűjtemény legrégebb rétege a XVIII. század második harmadából származik. Egyik példája Valentin Rathgeber nyomtatott offertórium-gyűjteménye 1735-ből.

26. SEBESTYÉN EDE: Liszt Ferenc hangversenyei Budapesten. Liszt Ferenc Társaság, Bp., 1944. 47–48. Az Esztergomi mise közreműködői voltak: a Nemzeti Színház zene- és énekkara, valamint Kaiser-Ernstné és Jekelfalussy Albert, a Nemzeti Színház szólistái.

27. „(...) die [pester Aufführung] bei weitem die gelungenste von allem bleibt (...).” PRAHÁCS MARGIT: Franz Liszt Briefe aus ungarischen Sammlungen 1835–1886. Akadémiai Kiadó, Bp., 1966. 98. Liszt levele Weimarból Mosonyi Mihályhoz 1857. április 29-én.

28. SEBESTYÉN 1944. 53–54.

A figurális repertoárt elsősorban misék, requiemek, graduálék, offertóriumok és egyéb műfajok (például Mária-antifónák, vesperás-himnuszok és litániák) képviselték. A templomi együttes a többszólamú zeneművek mellett természetesen gregoriánt is énekelt, melynek helye a szentmisében a korabeli gyakorlat szerint az asperges, az introitus és a communio volt. A zsolozsma órák közül a vesperás énekléséről maradtak fenn adatok.

A repertoár összeállításának elsődleges szempontja a liturgiai előírások követése volt. Az ordináriumok kiválasztásában figyelembe vették mind az egyházi év adott

időszakát, mind az istentisztelet ceremoniális rangját. Nagyböjt és advent vasárnapjain elhagyták a hangszerkíséretet, és gregorián illetve a cappella miséket énekeltek (utóbbiakat többek között J. G. Albrechtsbergertől és M. Haydntól). Nagy ünnepeken reprezentatív miséket adtak elő (többek között L. van Beethoventól és L. Cherubinitől), vásár- és egyszerűbb ünnepnapokon pedig kisebb apparátusú ordináriumokat. A napi liturgikus szöveg elhangzására viszont a többszólamú offertóriumok esetében kevés gondot fordítottak.

A regens chori – Bengrafhoz hasonlóan – maradandó hatást gyakorolt a templomi zeneéletre: művei és az általa meghonosított repertoár egészen a század végéig szolgálták a liturgia ünnepélyessé tételét.

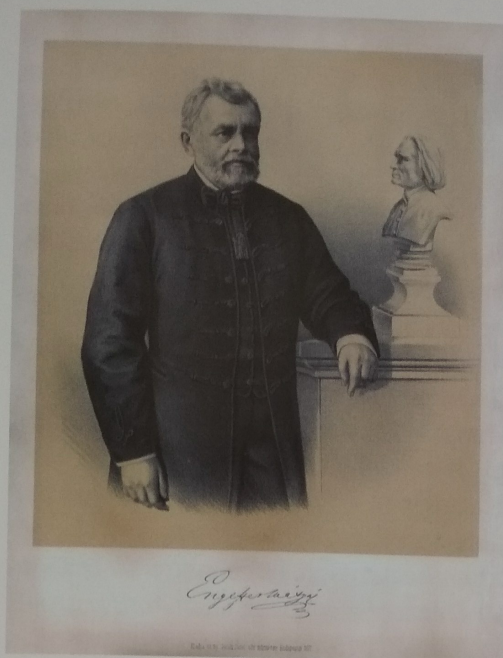
100. Hóra János pesti főtemplomi orgonista gradualejának autográf partitúrája

4. Engeszer Mátyás karnagy működése (1871–1885)

Bräuer Ferenc hosszú, több mint három évtizedes karnagy működése után utódja, Engeszer Mátyás (1812–1885) kitűnő személyi és anyagi feltételekkel folytathatta az együttes irányítását.²⁹

Engeszer Mátyás karnagysága idején (1871–1885) az elődje által kialakított repertoár tovább élt, néhány, azonban igen jelentős hangsúlyeltolódással: Liszt Ferenc és a reneszánsz vokálpolyfónia mesterei műveinek gyakoribb műsorra tűzésével.

29. Engeszer Mátyást a pesti tanács 1844-ben nevezte ki a magyar kántor állásra, majd 1858-ban az orgonista állást is megkapta. Lásd: Fővárosi Levéltár IV. 1303. f. I. 178/1871.

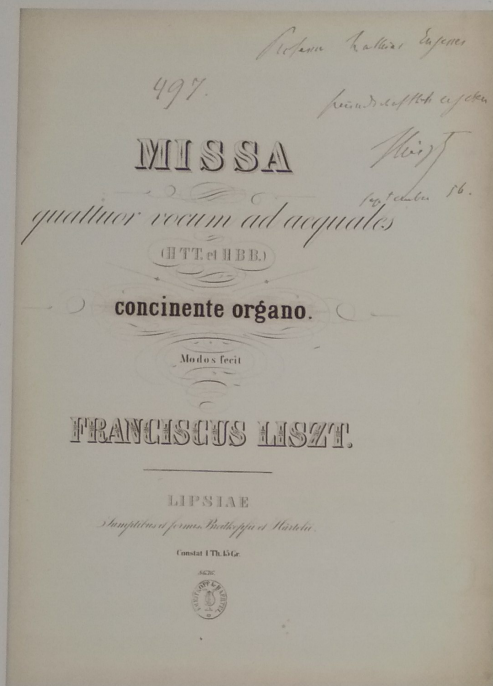
101. Engeszer Máttyás karnagy

A hazai és nemzetközi Liszt-kutatás már évtizedek óta ismeri a pesti főtemplom (és a hozzá tartozó plébánia) kitüntetett szerepét Liszt Ferenc életében és munkásságában. A legújabb kutatási eredmények egyértelműen bizonyítják azt is, hogy Liszt számára a templom karnagya, Engeszer Máttyás jelentette az egyik legfontosabb hazai szakmai kapcsolatot. A bonyhádi születésű Engeszer zenei kvalitásai: kiváló tenorhangja, biztos énektudása, improvizációs készsége, zeneszerzői, karnagyai és tanári tevékenysége Liszt élethosszig tartó, mély és bensőséges barátságát biztosították számára. Liszt benne találta meg azt a zenésztársat, aki később egyházi műveinek legfőbb magyarországi tolmácsolója lett. Liszt 1839–40-es pesti útja során ismerte meg Engeszert, és 1856-ban már barátságuk jeleként dedikálta neki *Férfikari misé*-jét.³⁰ Engeszer második felesége, Marsch Katalin énekesnő is részt vállalt Liszt műveinek megismertetésében. 1870 végén megalapította a Liszt-egylet nevű női kart, mely néhány év múlva vegyes karrá bővült és a főváros egyik vezető kórusává, Liszt műveinek legjelentősebb hazai előadójává vált.³¹

30. A Férfikari mise Engeszernek dedikált példánya 2008-ban bukkant fel az antikvár piacon. (A dr. Bajnai Klára és dr. Marton Gyula gyűjteményéből származó kotta megtekintéséért köszönettel tartozom Bösze Ádám zene-történész-antikváriusnak. A kotta jelenleg ismeretlen gyűjtő tulajdonában van.)

31. Az egylet a templomi szolgálat mellett a Vigadóban is fellépett a főváros legjobb erőivel (például a Nemzeti Színház ének- és zenekarával) együtt. Közreműködtek a Krisztus oratórium pesti bemutatóján (1873), a Liszt-Wagner koncerten (1875), melyen ősbemutatóként megszólalt A strassburgi dóm harangjai című kantáta, valamint a Szent Erzsébet-legenda bemutatóján (1877). Lásd: WATZATKA ÁGNES: „Engeszer Máttyás”, *Magyar Egyházzene* 8 (2000/2001) 337–352. Liszt az egyletnek ajánlotta Hymne de l'enfant à son réveil – A gyermek dicséneke ébredéskor című művét, Engeszer Máttyásnak dedikálta a Férfikari misét és a Via Crucist, Engeszer Máttyásné Marsch Katalinnak pedig a Szent Erzsébet-legenda énekes zongorakivonatát, melyből Engeszerné a címszerepet énekelte. ECKHARDT MÁRIA: „Liszt Ferenc és magyar kortársai az OSZK dedikált Liszt-zeneműveinek tükrében”. In: Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1973. Országos Széchényi Könyvtár, Bp., 1976. 87–130.

Engeszer a legkedvezőbb időpontban kapta meg a pesti főtemplom karnagyi kinevezését. Működésének kezdete (1871 áprilisa) nemcsak a Liszt-egylet női kar megalapításával, hanem Liszt Ferenc rendszeres magyarországi látogatásainak kezdetével (1869) is szinte egybeesett. Liszt és Engeszer barátsága, szakmai együttműködése és a Liszt-egylet gyakori liturgikus szereplése a templom XIX. századi zenei életének

újabb fénykorát jelentették.³² A templom Liszt szakrális művészetének legfontosabb hazai otthonává vált: a Mester jelen volt a Liszt-egylet hetente kétszer tartott próbáin a plébánián, részt vett a művek betanításában és Engeszerrel közösen alakította ki a kórus repertoárját. Az együttest gyakran maga vezényelte a templom 10 órai nagymiséin. Rendszeresen megszólaltatták a *Missa choralist*, a *Magyar koronázási misét* és Liszt kisebb egyházi műveit (*Ave Maria*, *Pater noster*, *O salutaris hostia* és *Mihi autem adhaerere*). A zenei érdeklődés kölcsönös volt: Liszt is vezényelte Engeszer műveit a Belvárosi templom karzatán.³³ 1870. december 15-én lett a templom káplánja Bogisich Mihály, a nagy jelentőségű egyházzeneész-pap.³⁴ Az egyházi szolgálat mellett magánénekesi és zeneszerzői munkássága is jelentős volt.

102. *Liszt Ferenc saját kezű ajánlása a Férfikari mise címoldalán*

32. Liszt Schwendtner Mihály apátplébános (1861–1885) vendégszeretetét élvezve 1858 és 1871 között gyakran szállt meg a templom melletti plébániaépületben. 1870–1871-ben annak dísztermében tartotta híres matinét. Engeszerék lakása is a plébániaépületben volt, így lehetőségük nyílt a gyakori találkozásra. Horváth Ágnes: „A Belvárosi templom történeti kottatárának eddig nem ismert dokumentuma. Adalékok Liszt Ferenc Magyar Koronázási miséjé-nek XIX–XX. századi előadástörténetéhez”, *Magyar Egyházzene* 19/1. (2011/2012). 31–36. 2011. 79.
33. Engeszer Pater noster című motettáját Liszt – Magyar koronázási miséjének társaságában – 1882. március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén vezényelte a Belvárosi templomban. Legány, 1986. 174.
34. Bogisich Mihály (1839–1919) gimnáziumi tanulmányait a pesti piaristáknál végezte, majd a Pázmáneum növendéke lett. 1863-ban szentelték pappá. Énekelni a Nemzeti Zenedében tanult 6 évig. 1871 és 1878 között a budai Ének- és Zeneakadémia, 1876 és 1882 között a Nemzeti Zenede titkára volt. 1870–1882-ig volt a pesti főtemplom káplánja, majd a budai főtemplom plébánosa lett. 1881-től a budapesti egyetemen általános és egyházi zenetörténetet tanított. 1879-ben jelent meg A keresztény egyház ősi zenéje című zenetörténeti munkája, 1888-ban pedig az Őseink buzgósága című népénekyűteménye. Utóbbiban régi népénekeket élesztett fel, mely népénekekre ő hívta fel először a figyelmet. 1896-ban szentelték püspökké. DR. DIÓS ISTVÁN (főszerk.): Magyar katolikus lexikon. I. Szent István Társulat, Bp., 1993. I. 886–887. A keresztény egyház ősi zenéje című könyve és két népének feldolgozása ma is megtalálható a templom kottatárában.

5. Szautner Zsigmond karnagy működése (1886–1910)

Engeszer Mátyás karnagy halála korszakhatárt is jelentett a templom életében. Ugyanebben az évben távozott el az élők sorából Schwendtner Mihály apátplébános, majd egy év múlva Liszt Ferenc is. Egyéves átmeneti időszak (Pischinger Alajos zenedei hegedűtanár ideiglenes karnagsága) után Szautner Zsigmond (1844–1910) vette át a templomban a zenei élet irányítását.

Fontos megemlíteni, hogy kinevezésével csaknem két évszázados hagyomány szakadt meg a templom zenei életében: a XVIII–XIX. századi karnagyok – Joseph Bengraf kivételével – csak hosszú, olykor több évtizedes helyi orgonista, hangszeres, énekes vagy kántori szolgálat után kaptak lehetőséget a zenei irányításra, és ez a gyakorlat biztosította a zenei élet folytonosságát.³⁵ Szautner működése (1886–1910) zene-történeti stílusváltást is hozott a templom XIX. századi zenei gyakorlatába, ami az általa 1888 decemberében felvett leltárból jól rekonstruálható. A nagy tekintélyű, közismerten Liszt-ellenes karnagy számúzta a repertoárról Liszt műveit, és a fél évszázada rögzült repertoáron is változtatott. A XIX. század végi hazai egyházzenei reform jeles munkásaként gyakran tűzte műsorra a német cecilianizmus képviselőinek (például M. Filke és M. Brosig) műveit, mintaszerű előadásban. A nagymiséken az adott ünnepre előírt graduále és offertórium szólalt meg.³⁶ A pesti főtemplom – Szautner karnagy és Bogisich Mihály káplán tevékenységével – a hazai ceciliánus mozgalom kiindulópontjává vált.³⁷

Elődjeihez hasonlóan Szautner is vezető tisztségeket töltött be a főváros zenei életében: 1878-tól a Budai Ének- és Zeneakadémia igazgató karnagya és tanára volt, 1892-től pedig a Magyar Országos Királyi Zeneakadémia tanára lett (liturgikát, gregoriánt, karéneket és karnagyképző gyakorlatot tanított).³⁸ Főtemplomi kinevezése előtt a Budai Egyházi Zeneegylet, majd a várplébániatemplom karnagyaként működött.³⁹ Két misét (*Missa academica* 1884, *Missa solemnis* 1891, a belvárosi templom fölszentelésére), két oratóriumot és több kisebb egyházi művet írt. Mint orgonaművész, korának modern zeneszerzőit (például C.-M. Widor, M. Reger és T. Dubois műveit) ő mutatta be Magyarországon először. Karnagyként is számos kortárs oratórium és kórusmű

35. Buda főtemplomának történetében nem fedezhető fel hasonló alkalmazási gyakorlat.

36. *Katolikus Egyházi Zeneközlöny* 1903. X. 10. szám 160.

37. Szautner és Bogisich a német cecilianizmus törekvéseit és vezető alakjait németországi tanulmányutak keretében ismerték meg, majd hazatérésük után kezdeményezték a ma is működő Országos Magyar Cecilia Egyesület (OMCE) megalapítását. Az 1897-ben megalakult intézmény első elnöke Bogisich Mihály püspök lett. Szautner élénk kapcsolatot ápolott Regensburggal, a német cecilianizmus fellegvárával. Cecilianista zeneszerzői törekvései elismerésül a német mozgalom Szautner *Iustum animae* című offertóriumát felvette Cécilienvereinkatalog gyűjteményébe. Az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia Évkönyve az 1910/11-iki tanévről. Budapest, Athenaeum 1911. VI–VII.

38. Szautner Zsigmond a Budai Ének- és Zeneakadémia zeneiskolájában összhangzattant és orgonát tanított. Lásd: a Budai Zeneakadémia zeneiskolájának tudósítványa az 1891/92. tanévről, valamint az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia évkönyvei.

39. A várplébánia együttesét 1885–1886 között vezette, ideiglenes karnagyként. Lásd: a Mátyás-templom Historia Domusa.

bemutatása fűződik nevéhez (például G. Verdi *Stabat Mater* és M. E. Bossi *Canticum Cantorum*). A király 1908-ban a Ferenc József-lovagrenddel tüntette ki.⁴⁰

A XIX. század elején épített Herodek-orgona Szautner Zsigmond karnagysága idejére igen elhasználódott. A század végén, 1894-ben állították fel a karzaton a Rieger testvérek jägerndorfi orgonagyárából rendelt új orgonát. Ez a kiváló hangszer 3 manuális, 45 regiszteres, mechanikus traktúrájú, kúpladás orgona volt, 10 kombinációval.⁴¹ A következő század során többször átépítették és bővítették, azonban díszes orgonaházát és sípjai egy részét máig megcsodálhatjuk a karzaton.

A TEMPLOM EGYHÁZZENEI ÉLETE A XX. SZÁZADBAN

1. Pichler Elemér karnagy működése (1910–1922)

Szautner Zsigmond utódja, Pichler Elemér karnagy – a korabeli folyóiratokban fennmaradt, szórványos adat tanúsága szerint – a cecilianizmus elkötelezett híveként szintén főleg a reneszánsz és a XIX–XX. századi szerzőket vette fel a templomi együttes repertoárjába. Ceciliánus műsorát feltehetően nagy tekintélyű elődje (és zeneakadémiai liturgika tanára), Szautner Zsigmond karnagy műsorterve alapján állította össze. Néhány zeneszerző az akkori repertoárból a teljesség igénye nélkül: P. Canniciari, H. L. Hassler, J. Gallus, G. P. da Palestrina, J. Haydn, W. A. Mozart, F. Schubert, Zsaskovszky Ferenc, F. X. Witt, M. Filke, V. Goller és Demény Dezső.⁴²

Pichler Elemér karnagy idején a fizetett együttes létszáma 33 fő volt (16 tagú kórus és 17 tagú kamarazenekar).⁴³ 1919-ben nevezték ki a templom orgonistájává Kereszty Jenő orgonaművészt, aki haláláig, 1947-ig töltötte be ezt a tisztséget.⁴⁴

Pichler Elemér elődeihez hasonlóan fontos tisztségeket töltött be a fővárosi zeneéletben. Kiváló fuvolaművészként és tenoristaként tagja volt az Operaháznak. Tanított az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia opera tanszakán, Szautner halála után pedig átvette az egyházzenei tárgyak tanítását is. 1922-ben kivándorolt Amerikába.⁴⁵

2. Harmat Artúr karnagy működése (1922–1938)

Harmat Artúr, a XX. század első felének kiemelkedő zenésze a templom XX. századi zenetörténetének egyik legjelentősebb karnagya volt, aki példaértékű

40. *A zene* 1910. II. évf. 12. sz. 240. Szautner jogi tanulmányaival párhuzamosan a Nemzeti Zenedében tanult zeneszerzés és zongora tanszakon. Rövid hivatalnok pályáját 1878-ban végleg a zeneivel cserélte fel. Harmat Artúr emlékkönyv születésének 100. évfordulójára. Zeneműkiadó Vállalat, Bp., 1985. 437.

41. *Katholikus Egyházi Zeneközlöny* 1894. 2. 4. szám 39.

42. *Katholikus Egyházi Zeneközlöny* 1913. 20. 3. szám. 48.

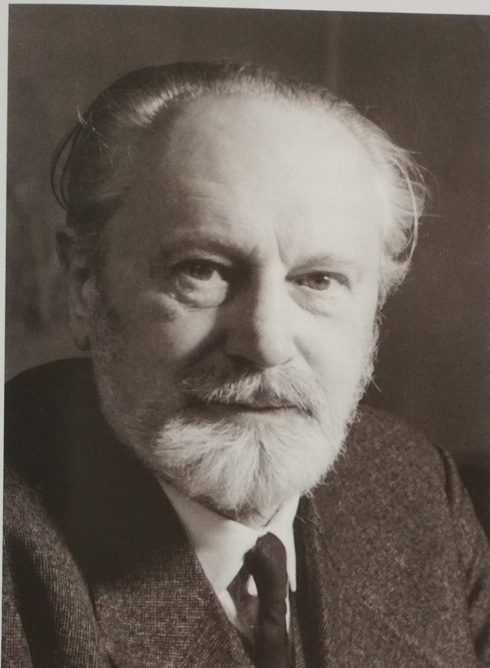
43. Budapest Székesfőváros Tanácsa. 53770/1922. VII. Tárgy: A Belvárosi Plébániatemplom ének- és zenekarának megalakítása az 1922. évre.

44. Kereszty Jenő (1887–1949) Kereszty István zeneíró és kritikus fia volt. Zeneakadémiai tanulmányai (orgona és zeneszerzés) után 1918-ban a Budai Zeneakadémia tanára, 1920-ban az Egyetemi Énekkarok karnagya lett. Egyházi művei: 2 mise és kisebb egyházi művek. SZABOLCSI BENCE – TÓTH ALADÁR: Zenei lexikon I–III. Főszerk. Dr. Bartha Dénes, szerk. Tóth Margit. Zeneműkiadó Vállalat, Bp., 1965. II. 315–316.

45. SZABOLCSI – TÓTH 1965. III. 119. és az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia évkönyvei.

egyházzentét valósított meg a 10 órai nagymiséken. Karnagyi működésével maradandó hatást gyakorolt: egészen a század végéig az általa kijelölt irányelvek érvényesültek a templom egyházzenei életében, egyházi műveit máig énekli a templom kórusa.

103. Harmat Artúr karnagy

Harmat Artúr (1885–1962) gazdag életművet hagyott az utókorra, mind egyházzenei, mind zeneszerzői, mind pedig pedagógiai munkássága figyelemre méltó.

Harmat Artúr a Musica Sacra elkötelezett híve volt. Szent X. Pius pápának a Szent Zene ügyében 1903-ban kiadott rendelete, a Motu proprio nyomán kibontakozó hazai egyházzenei reform vezetőjeként fáradhatatlanul harcolt az egységes magyar templomi ének és zene ügyéért. Belvárosi karnagyi működése idején, 1931-ben készítette el Sík Sándor szövegátdolgozásaival, Kodály Zoltán zenei újmutatásaival a Szent Vagy, Uram! című új, egységes népénektárat. A Palestrinakórus, a Belvárosi templom és később a Szent István Bazilika karnagyaként számtalan zeneművel gazdagította a templomi kórusok repertoárját. Liszt Ferenc régi óhaja teljesült azáltal, hogy Harmatnak 1926-ban súlyos nehézségek ellené-

re sikerült megszervezni a Zeneakadémián az Egyházzenei Tanszakot.⁴⁶ XII. Pius pápa a Szent Gergely Rend lovagkeresztjét adományozta neki egyházzenei működésének elismeréséül.

Harmat Artúr karnagysága idején a változó részek szorosan kötődtek a liturgiához: az összes propriumtételt a napi liturgikus szöveg szerint énekelték, ceciliánus szerzőktől vagy koraliter a vatikáni graduále szerint.⁴⁷ Harmat Artúr vezette be a templom repertoárjába a XX. századi magyar (Kodály Zoltán, Kersch Ferenc, Bárdos Lajos, Deák-Bárdos György, Lisznyai-Szabó Gábor, Pikéthy Tibor és Halmos László) valamint külföldi (V. Goller és Dr. J. Kromolicki) zeneszerzők műveit.⁴⁸

46. Az Egyházzenei Tanszak a hozzá kapcsolódó Egyházkarnagyképző Tanfolyammal 1949-ig működött, amikor a kommunista rezsim megszüntette. Harmat nevéhez kötődik a középiskolai énektanár- és karvezetőképző szak megszervezése is. HARMAT 1985. 81–90.

47. *Katholikus Kántor* 1926. 14. 1. szám. 23. Az ország több nagyobb fővárosi és vidéki templomában is ez volt a gyakorlat az 1920-as évek végén.

48. HEGEDŰS ÁRPÁD: *Cantate Domino – A Belvárosi Főplébániatemplom mise-műsorainak tájékoztatója* (A szerző kiadása, Bp., é. n.), 4–7.

Harmat alakította ki a többszólamú repertoár tartópilléreit, az egyházi év különböző időszakaihoz rendelt offertórium-sorozatokat, melyek csaknem egy évtized alatt nyerték el végső formájukat.⁴⁹

1929 nagypéntekén rangos zenetörténeti esemény színhelye volt a templom: Harmat Artúr vezényletével Liszt Ferenc *Via Crucis*ának ősbemutató előadása hangzott fel. Az 1879-ben komponált művet Liszt a templom akkori karnagyának, Engeszer Mátyásnak ajánlotta, azonban a bemutatóra fél évszázadot kellett várni.

Harmat Artúr nemcsak a templomi repertoárt frissítette fel, hanem megújította a templom ének- és zenekarának elődjétől, Pichler karnagytól örökölt személyi állományát is. Néhány kivételtől eltekintve teljesen új névsort terjesztett elő a székesfővárosi tanácsnak.⁵⁰

Az orgonát 1929-ben Kereszty Jenő és Richter Géza orgonaművészek tervei alapján a budapesti Rieger orgonagyár átépítette, amely során az orgona 62 regiszterre bővült, és új pneumatikus játszózásztal kapott.⁵¹

Harmat Artúr 1938-ban főpolgármesteri intézkedés által a Szent István Bazilika karnagya lett. Távozása után Berg Ottó kapta meg a pesti főtemplom karnagyi állását.

3. Berg Ottó karnagy működése (1938–1951)

A Belvárosi Főplébániatemplomban – hasonlóan a Szent István Bazilikához és a Budavári Nagyboldogasszony- (Mátyás) templomhoz – az 1940-es években a székesfőváros mint kegyúr által (igen jól) fizetett, szakképzett tagokból álló kórus és zenekar működött.⁵² Az énekkar létszáma Harmat Artúr karnagyi tevékenységének kezdete (1922) óta jelentősen megnőtt: két évtized alatt több mint a kétszeresére. A zenekari létszám változatlan maradt.⁵³ Az együttes – különösen a nagyobb előadó-apparátust igénylő műveknél – minden bizonnyal gyakran egészült ki lelkes amatőrökkel vagy képzett zenészekkel, akik az esetleges későbbi bekerülés érdekében akár évekig is díjazás nélkül működtek a templom ének-és zenekarában.⁵⁴

Az énekkar vasár- és ünnepnapokon a 10 órás nagymisén és a déli misén énekelt, a zenekar csak a nagymisén volt jelen. Berg Ottó (1895–1974) is folytatta a pesti főtemplom zenekaros nagymiséjének régi hagyományát. A 10 órás nagymisén (ádvént és nagyböjt kivételével) többszólamú, zenekarkíséretes ordináriumot és az

49. Nagyböjtben Palestrina-offertóriumokat, ádvéntben Fux, az év többi részén pedig Goller offertóriumait énekeltek. A Mária-ünnepeken Kersch Ferenc offertóriumai szólaltak meg. Hegedűs 4–7.

50. Budapest Székesfőváros Tanácsa. 6756/1923–VII. Tárgy: A Belvárosi Plébánia templom ének és zenekarának megalakítása az 1923. évre.

51. Lásd: a Virágh Endre karnagy által összeállított jegyzetet.

52. A Mátyás-templomban 35 főből álló nagyzenekar, a Belvárosi Főplébániatemplomban és a Szent István Bazilikában kamarazenekar állt a karnagyok rendelkezésére.

53. Az énekkar teljes státussal rendelkező tagjainak száma egy 1943-ban kelt polgármesteri rendelet tanúsága szerint 38, a zenekaré pedig 17 fő volt. Horváth Ágnes: „A Budapest-Belvárosi Főplébánia Templom ének- és zenekarának repertoárja az 1942/1943-as egyházi évben”, *Magyar Egyházzene* 14/1–2. (2006/2007). 105–118.)

54. Ez a „bekerülési mód” több évszázados hagyományra tekintett vissza: az előző két évszázadban is gyakori volt a fizetés nélküli szolgálat, nemcsak a Belvárosi Főplébániatemplomban, hanem több fővárosi és vidéki templomban is.

adott nap liturgikus szövegét feldolgozó offertóriumot énekeltek. A nagymise többi propriumtétele koraliter hangzott el az év tekintélyes részében. A déli misén a cappella vagy orgonakíséretes miserészletek és motetták szóltak meg.⁵⁵

A vezető zenei tisztségek (és az azokhoz tartozó feladatok) szétválasztása Berg Ottó karnagysága idején is megvalósult. A karnagyi, a helyettes karnagyi, az orgonista, a kántori és a hangjegytárosi állást más-más személy látta el, ami biztosította a magas szintű egyházzenei életet.

A Berg Ottó karnagysága idején énekelt készlet összeállításában fontos szerepe volt a nagy elődtől, Harmat Artúrtól kapott örökségnek.⁵⁶ A műsorterv döntő vonalaiban Harmat Artúr elgondolását tükrözi, Berg Ottó keveset változtatott rajta. A repertoár a XX. század túlsúlya jellemző, de számottevő a reneszánsz és a romantika aránya is. A legkedveltebb szerzők V. Goller, Harmat Artúr, G. P. da Palestrina, Kereszty Jenő és Kersch Ferenc voltak. A kórus széles repertoárral rendelkezett. A művek apparátusa és nehézségi szintje igen változatos volt. Csak egy példát kiragadva: Goller egyszerű letétjei mellett Palestrina bonyolult 5–6 szólamú művei is műsoron voltak. A templomhoz egykor számos szállal kötődő Liszt Ferenc művei meglepő módon nem foglaltak el jelentős helyet a repertoárban.⁵⁷

A kórus repertoárjának egyik jellegzetessége volt a provinciális vonás. A helyi szerzők – a templomban szolgálatot teljesítő karnagyok, orgonisták és énekesek – műveinek megszólaltatását, gyakori műsorra tűzését nemcsak a XIX. században, hanem a XX. század folyamán is fontosnak tartották. Gyakran énekeltek Harmat Artúr műveit, valamint ápolták Szautner Zsigmond karnagy művészetét is, aki a századfordulón állt az együttes élén. Kereszty Jenő helyettes karnagy és orgonista egyházi darbjai évtizedeken keresztül tekintélyes helyet foglaltak el a templom repertoárjában.

Berg Ottó is fontos tisztségeket töltött be a főváros zeneéletében: 1928–1945-ig az Operaház karnagya, később a Magyar Rádió első karnagya volt.⁵⁸

1947-ben lett a templom orgonistája Lukin László zenepedagógus-karnagy.⁵⁹

-
55. Vasárnap délben a Belvárosi Főplébániatemplomban ún. csendes misét mondtak: az ordinárium- és a propriumtételek szövegeit csak a pap imádkozta, a hívek szöveges részvétele az akklamációkra korlátozódott.
56. A két karnagy személyes kapcsolata főiskolai éveikre vezethető vissza: az 1910-es évek elején végezték tanulmányukat az Országos Magyar Királyi Zeneakadémián. Mindketten Herzfeld Viktornál tanultak zeneszerzést. Harmat Artúr jól ismerhette és nagyra becsülhette egykori diáktársa szakmai felkészültségét és emberi tulajdonságait, hiszen nemcsak a Belvárosi Főplébániatemplom, hanem a Budapesti Palestrina-kórus karnagyi posztját is neki adta tovább. HARMAT 1985. 65.
57. HORVÁTH 2007. 113. és 2008. 58–59. Liszt műveit (főként miséit) a budai főtemplomban (Mátyás-templom) viszont gyakran énekeltek az 1920–40-es években, a repertoár egyik fő pillérét alkották a karnagyi naplók tanúsága szerint.
58. Berg Ottó a Liszt Ferenc Zeneakadémián végezte tanulmányait Herzfeld Viktornál (zeneszerzés) és Antalffy-Zsíros Dezsőnél (orgona). 1918-tól az Operaház korrepetitora, 1920–1928-ig a Nemzeti Zenede tanára volt. 1926–1929-ig a Palestrina-kórust vezette. Az Operaház dirigenseként sikerrel vezényelt többek között Londonban és Párizsban. Táncjátékot komponált Schumann Karnevál című zongoraciklusából. SZABOLCSI – TÓTH 1965. I. 231. A pesti főtemplomban egyetlen kórusműve maradt fenn (A keresztfához megyek).
59. Lukin László (1926–2004) a Liszt Ferenc Zeneakadémián 1948-ban Bárdos Lajos tanítványként egyházkarnagyi, 1949-ben pedig középiskolai énektanári diplomát szerzett. BORONKAY ANTAL (szerk.): Brockhaus Riemann Zenei lexikon I-II. Zeneműkiadó, Bp., II. 1984. 453.

Az orgona a II. világháború során súlyos károkat szenvedett, több találatot kapott. Egy részét helyrehozták, a teljes felújítás azonban csak évtizedekkel később valósult meg.

Berg Ottó templomi állásáról 1951-ben belső félreértések miatt mondott le.⁶⁰

4. Pintér József karnagy működése (1951–1960)

Berg Ottó távozása után 1951-ben Pintér József vette át a templomban a karnagyi és a kántori feladatokat, ideiglenes megbízással.

Pintér karnagy idejében jelentős változás történt a templomi zeneélet fenntartásában. Az 1950-es években megszűnt a már két és fél évszázados múltra visszatekintő fővárosi kegyúri intézmény, mely a Musica Sacra szolgálatának anyagi hátterét biztosította. A Szent Zene kiadásait ezentúl a templomi pénztár fedezte, jóval kisebb forrásból gazdálkodva, mint azelőtt. A szórványos adatokból megállapítható, hogy a nehéz anyagi körülmények ellenére Pintér karnagy fenn tudta tartani az elődeitől örökölt igényes repertoárt és a zenekaros nagymise hagyományát. Pintér József az énekelt többszólamú ordináriumok terén megtartotta a reneszánsz, bécsi klasszikus és romantikus repertoárt, azonban a kortárs magyar egyházi zenét számúzta a műsortervből.⁶¹ A kórus szolgálata folyamatos volt, a templom zenekara pedig 1952. december 25-én, Karácsony ünnepén kezdte meg ismét rendszeres szerepléseit és próbáit.

Pintér karnagy nagy létszámú, 45–50 tagú kórossal (20 szoprán, 10 alt, 8 tenor és 10 basszus) látta el a liturgikus zenei szolgálatot, vasár- és ünnepnapokon. A kórus és a zenekar munkájában professzionista és műkedvelő énekesek és zenészek egyaránt részt vettek. Előbbi hetente kétszer, utóbbi egyszer próbált.⁶² A nagymise énekes szolgálata mellett hangversenyeken is énekelt a templomi együttes.⁶³

Az orgonista feladatkört egy ideig Klinda István orgonaművész látta el, majd – Klinda külföldre távozása után – egymást sűrűn váltogató nem professzionisták.⁶⁴ A kántori feladatokat Pintér karnagy látta el. Pintér József karnagy 1960-ban disszidált.

5. Virágh Endre karnagy működése (1960–1999)

Virágh Endre 1960 nyarán kezdte meg karnagyi működését a templomban, elődjének, Pintér József megbízott karnagnak külföldre távozása után. Virágh Endre csaknem egyéves szolgálat után, 1961 virágvasárnapján kapta meg hivatalos kinevezését a templom akkori plébánosától, Dr. Halász Györgytől.

60. Lásd: a Virágh Endre által összeállított jegyzetet.

61. A szórványos adatokból összeállítható énekelt többszólamú repertoár: G. P. da Palestrina és O. Lassus művei, W. A. Mozart: Koronázási mise, J. Haydn: Nelson-mise, L. van Beethoven: C-dúr mise, F. Schubert: G-dúr mise, Rheinberger miséi, Beliczay Gyula F-dúr mise, Liszt Ferenc motettái és Mosonyi Mihály Liberája.

62. A próbáért és a vasárnapi előadásért a zenekari tagok 3–5 forint díjazást kaptak. A közölt adatok Molnár Ferencné egykori kórustag visszaemlékezéseiből származnak, aki 1957 és 1960 között volt a templom kórusának tagja. Pintér karnagyra mint nyugodt, szerény jellemű emberre emlékezett vissza.

63. Egyetlen példát említve: 1958. szeptember 14-én G. Rossini Stabat Mater című oratóriumát szólaltatták meg a templomban Pintér karnagy vezényletével.

64. Virágh Endre karnagy saját feljegyzése. Klinda István az 1956-os forradalom után Salzburgba disszidált, ott koncertezett és tanított tovább.

Repertoár-összeállítási koncepciójának alapelveiben tanára és példaképe, Harmat Artúr ars poeticáját követte. Elsősorban az egyháztól javasolt stílusokat, a gregoriánt és a Palestrina-stílust részesítette előnyben, s „az igen jól használható, új magyar egyházi zenét”: Bárdos Lajos, Deák-Bárdos György, Halmos László, Harmat Artúr, Kersch Ferenc, Kodály Zoltán, Lisznyai Szabó Gábor és Pikéthy Tibor műveit. Azonban – elődjéhez, Harmat Artúrhoz hasonlóan – ragaszkodott a templom több évszázados hagyományához, a zenekaros nagymisék gyakorlatához is. A Berg Ottó karnagy idején énekelt (de még Harmat Artúr idejében kialakított) repertoár egy részét megtartotta, azonban jelentős változtatásokat vitt végbe. Virágh Endre nagyobb arányban és új nevekkal (Hidas Frigyes, Lisznyai-Szabó Gábor) szerepeltette a kortárs magyar egyházzent. Adventben és nagyböjtben a cappella miséket énekeltek (gregorián, G. P. da Palestrina és új magyar egyházi zene), a húsvét és a pünkösd utáni vasárnapokon pedig a klaszszikus, romantikus és XX. századi magyar repertoárból válogattak.⁶⁵ A változó részek – a communio kivételével – szorosan kötődtek a liturgiához: az aznapi introitus koraliter, az offertorium szövege többszólamú zenemű formájában hangzott el. A graduálét és az alleluját az 1970. évi liturgikus reformig a Magyar Kórus által kiadott, modern kottás propriumsorozatból énekeltek, ezt követően pedig az új magyar nyelvű lectionarium szerint.⁶⁶

Virágh Endre alakította ki a templom ma is meglévő zenei arculatát. Ő vezette be a nagyhét előtti kedden J. S. Bach *János-passiójának*, húsvétvasárnap J. Haydn *Nelson-miséjének*, halottak napján W. A. Mozart *Requiemjének*, karácsonykor Lisznyai-Szabó Gábor *Karácsonyi miséjének* előadását, valamint október négy vasárnapján a 10 órai nagymise keretében Liszt Ferenc négy miséjének előadását és orgonaműveinek tematikus hangversenyeken történő megszólaltatását (Liszt pesti főtemplomi működésének tiszteletére).

Virágh Endre a templomi együttes kialakításakor nehéz anyagi helyzettel számolhatott, melyet elődjétől, Pintér Józseftől örökölt: az 1950-es években a főváros kegyurasága – és ezzel az egyházzene anyagi támogatása – megszűnt. Karnagyságának idejében a kb. 30 tagú kórus honorálás nélkül látta el a nagymisék szolgálatát.⁶⁷ A 10 órai nagymisék énekes szólistáinak sikerült megnyernie az Operaház magánénekesei közül többek között Csavlek Etelkát, László Margitot, Werner Máriát, Molnár Andrást és Réti Józsefet. Karnagyi munkáját Hollay Keresztély, Csörgei Miklós, id. Szennai István és saját fia, Virágh András orgonista segítette.

65. A mise-készlet Virágh Endre lejegyzése alapján az alábbi volt: P. Canniciari, G. P. da Palestrina, W. A. Mozart, J. Haydn, L. van Beethoven, F. Schubert, Liszt Ferenc, Harmat Artúr, Bárdos Lajos, Deák-Bárdos György, Lisznyai-Szabó Gábor, V. Goller, Hidas Frigyes, Halmos László és Kereszty Jenő ordináriumi.

66. A Magyar Kórus által kiadott kottát a kórus a mai napig használja az introitus éneklésénél.

67. A Pintér karnagytól örökölt zenekar Virágh Endre karnagysága elején még heti rendszerességgel próbált és szerepelt, majd működésük fokozatosan alkalmi szolgálatokra korlátozódott. Utóbbi szolgálatok tiszteletdíját a templomi pénztár, illetve Virágh Endre karnagy fizette.

104. A templom kórusa Bárdos Lajos 80. születésnapja alkalmából rendezett összejövetelen, 1979-ben

Virágh Endre karnagyságához kötődik a II. világháborúban megsérült orgona teljes felújítása is.⁶⁸ Az orgonát Virágh Endre karnagy tervei szerint a budapesti Váradi és Fia Orgonaépítő cég újította fel. A munkálatok 1993-tól 2000-ig folytak.

Temploma iránti kötődése annak múltja iránti érdeklődésében is megmutatkozott. A témából akkor rendelkezésre álló zenetudományi szakirodalomban (Isoz Kálmán és Harmat Artúr tanulmányaiban) található adatmozaikokból rövid összefoglalást állított össze a pesti főtemplom XVIII–XX. századi zenei életéről, melyet fel is olvasott a templom alapításának 950. évfordulóján rendezett ünnepségsorozat keretében, 1998. június 24-én.

Virágh Endre a pesti főtemplom történetének leghosszabb ideig működött, jelentős karnagya volt. Négy évtizedes egyházkarnagyi szolgálatát II. János Pál pápa 1999-ben a Nagy Szent Gergely Lovagrend nagykeresztjének parancsnoki fokozatával ismerte el.

Virágh Endre karnagy, orgonaművész-tanár nagy elődeihez (Harmat Artúr, Berg Ottó) méltó, magas szintű egyházzenei életet valósított meg a Belvárosi Főplébániatemplomban. Egykori tanára és a karnagyságban elődje, Harmat Artúr szavai szerint Virágh Endre „kórusán nemcsak a ma produkálható legmagasabb rendű művészi klasszist képviseli, hanem a liturgikus zene terén a legkényesebb igényeket is messzemenően kielégíti”.⁶⁹

Virágh Endre 1999. augusztus 2-án bekövetkezett halála után fia, Virágh András folytatta ideiglenes karnagyként az egyházzenei élet irányítását, aki hivatalos kinevezését 2000 virágvasárnapján vehette át Bárdos Ferenc plébánostól.

68. A költségek előteremtésére a templom akkori plébánosa, Bárdos Ferenc kanonok Orgonafelújítási Alapítványt hozott létre.

69. Idézet Harmat Artúr Virágh Endre számára írt ajánlásából.

Virágh András karnagy működése (1999–)

Virágh András a templom karnagy-zeneigazgatói állását – édesapjához hasonlóan – pályázat meghirdetése nélkül nyerte el. Az egyházközségi képviselő-testület döntésében hangsúlyozta édesapja, Virágh Endre „sok évtizedes, áldozatos működése” iránti tiszteletét, valamint Virágh András „pontos és készséges szolgálatát” is, mellyel apja halála után fenntartotta a magas szintű egyházzenei élet folytonosságát. Személyével egyúttal újra felelevenedett a templom zenetörténetének száz éve megszakadt sajátossága is: karnagi kinevezése előtt már több mint egy évtizede működött a templomban, mint orgonista és kántor.⁷⁰

Virágh András karnagy a repertoárkialakítás terén azt a tradíciót folytatta, amit édesapjától, Virágh Endrétől örökölt. A repertoár reprezentatív elemeit (oratórikus művek megszólaltatását az egyházi év jeles ünnepein és az októberi Liszt-misék előadását) szinte változtatás nélkül megőrizte, így ez a provinciális zenei arculat immár fél évszázada töretlen hagyomány a pesti főtemplomban. A vasárnapi latin nyelvű nagymiséken is tovább él a Virágh Endre által kialakított készlet, csekély változtatásokkal.⁷¹ A gregorián introitus és a napi liturgikus szöveget feldolgozó többszólamú offertórium régi hagyományát is őrzi a templom énekkara.

A kórus szolgálatába alkalmanként professzionista és műkedvelő kisegítők is bekapcsolódnak.⁷²

Virágh András karnagy a liturgia zenei szolgálata mellett nagy hangsúlyt fektet oratórikus hangversenyek rendezésére is. Vezetésével szólalt meg a templomban többek között A. Vivaldi *Gloriája*, G. F. Händel *Messiása*, J. S. Bach *Magnificatja* és G. Verdi *Requiemje*. 2008. augusztus 25-én rangos zenetörténeti esemény, magyarországi bemutató színhelye volt a templom. Liszt Ferenc *Esztergomi miséjének* vatikáni változata ekkor csendült fel először Budapesten, Liszt templomában.⁷³ 2009-ben, Joseph Haydn halálának 200. évfordulója alkalmából a zeneszerző összes miséje előadásra került a templomban. A misék nem koncertszerűen, hanem eredeti helyükön, a liturgiában, régi római rítusú (tridentin) szentmiséken szólaltak meg. 2011-ben Liszt Ferenc születésének bicentenáriuma alkalmából ismét jelentős sorozatnak adott otthont a templom. Liszt összes miséje hangzott el, neves előadók tolmácsolásában, szintén

70. Virágh András 1988-tól rendszeresen ellátta az énekkar orgonakíséretét, 1992-től pedig kántori szolgálatot is végzett a Belvárosi Főplébániatemplomban. 1997–1998-ban édesapja egészségi állapota miatt ideiglenesen átvette tőle a karnagi feladatokat is.

71. Néhány, nagyobb apparátust foglalkoztató ordinárium lekerült a repertoárról (például L. van Beethoven, Mosonyi Mihály, Kereszty Jenő, Deák-Bárdos György és Harmat Artúr miséi). Az adventi és a nagyböjti időszak többszólamú repertoárja szinte változatlan maradt, gerincét Halmos László offertórium-sorozatai alkotják.

72. A professzionista kórusénekesek a Nemzeti Énekkarból, a hangszeres zenészek pedig a Monarchia Szimfonikus Zenekarból érkeznek. Alkalmi szolgálatuk tiszteletdíját a templomi pénztár illetve Virágh András karnagy fizeti.

73. A hangverseny előadói voltak: Palatinus Violetta (szoprán), Bakos Kornélia (alt), Molnár András (tenor), Tóth János (basszus), Ács József (orgona), a Belvárosi Vonósok, az Eschweileri Liszt Társaság Kórusa, a Belvárosi Főplébániatemplom Énekkara, a Mátyás-templom Énekkara és Esztergom Város Énekkara; vezényelt: Virágh András.

liturgikus keretben.⁷⁴ A templom énekkara mindkét sorozatban közreműködött Haydn *Nelson-misé-jének*, valamint Liszt *Esztergomi misé-je* vatikáni változatának előadásával, a Budapesti Kórossal együttműködve.⁷⁵

Virágh András nevéhez fűződik a Nyári Orgonahangverseny-sorozat elindítása a templomban, mely történetének 13 éve alatt (1996–2009) a hazai és külföldi orgonaművész-társadalom számos jelentős képviselőjének, fiatal művészenek adott lehetőséget a bemutatkozásra.

Az orgonista szolgálatot 2011-től Szotyori Nagy Gábor orgonaművész, a kántori és kottatárosi szolgálatot 1999-től Oberrecht Ádám látja el. Jelen tanulmány írója 2000 húsvétjától aktív résztvevője a templom zenei életének, mint kórusénekes, alkalmanként orgonista és continuo-játékos. A templom zenei arculatát a Szent Mihály Laikus Káptalan zenei szolgálatával végzett vasárnap déli, tridenti rítusú szentmisék, éveken keresztül a Budapesti Énekes Iskola közreműködésével énekelt szerda és szombat esti vesperások, valamint a Musica Divina Kamarakórus és Művészeti Egyesület liturgikus szolgálatai és történeti hangversenyei színesítik.⁷⁶

Virágh András templomi karnagyi működését Budapest Belváros-Lipótváros Önkormányzata 2001-ben a Pro-civibus díjjal ismerte el, melyet négy évvel később az általa vezetett templomi kórus is megkapott.

A nagy múltú Belvárosi templom a Musica Sacra egyik fellegváraként hűen őrzi elődeitől kapott örökségét és karnagyainak, zenészeinek szolgálatán keresztül a magas zenei kultúra alkotásaival ékesíti a liturgia zenei részét.

74. A két említett sorozat szerkesztője dr. Bubnó Tamás volt.

75. Virágh András 2011–2015-ig a Budapesti Kórus karnagyi állását is betöltötte. A kórus azelőtt alkalmanként, 2011 és 2015 között pedig rendszeresen bekapcsolódott a templom egyházzenei életébe.

76. Az Énekes Iskola vezetői: dr. Mezei János és dr. Bubnó Tamás. A Musica Divina Művészeti Egyesület művészeti vezetője, Dr. Horváth Ágnes révén zenetörténeti kutatásokat végez a templom történeti kottatárában, és publikációkkal, valamint zenei előadásokkal igyekszik megismertetni a hívőkkel a templom XVIII–XIX. századi zenei életét, karnagyainak kompozícióit.